

Z BESEDAMI IN MED NJIMI V OBJEMU DOMIŠLJIJE

Pogosta vprašanja, ki jih ob koncu dneva zastavimo najbližjim, se slišijo nekako takole: *Se ti je danes dogodilo kaj posebnega? Kako je bilo v šoli? Kaj ste počeli? Kaj pa je v tvoji službi novega?*

Prav taka vsakdanja vprašanja so **vabilo otroku k pripovedovanju zgodb**. Če se jim posvetimo, nam bodo opisali zelo nenavadne dogodke dneva, pripetljaje polne humorja, morda bomo v njih odkrili majhne skrivnosti in lahko bo cela pripoved celo zelo dramatična. Zdi se, da smo vsi vsakodnevni pripovedovalci različnih zgodb, a se zavedamo, da smo pri tem različno uspešni. Si lahko sposobnost pripovedovanja zgodb izboljšamo? Seveda lahko! Pomembno vlogo pri tem ima posnemanje dobrih vzornikov, spodbujanje k pripovedi s pozornim poslušanjem, predvsem pa navajanje k iskanju ravnovesja med stvarnimi informacijami in izražanjem čustev. Sposobnost zanimivega pripovedovanja zgodb se obrestuje na vseh področjih skozi celo življenje, zato zasluži veliko pozornost.

Kadar je pripoved zapisana in smo v vlogi bralca, iščemo dialog »**z besedami in med njimi**« (Saksida, 2012). Dialog z besedilom mora opraviti bralec (v našem primeru učenec) sam, in sicer tako, da si z branjem odpira vedno nove priložnosti za samostojno sestavljanje besedilnih pomenov. Za to je potreben čas in spodbudno okolje ter priložnost za pogovor o prebranem, kar je pri pripravah na tekmovanje zagotovljeno na srečanjih z vrstniki in njihovimi skrbnimi mentorji.

Sposobnost recepcije literarnega besedila, torej zavedanja njegovega pomena, se oblikuje postopoma z otrokovim razvojem. Danes vemo, da lahko pri otrocih različnih starosti pričakujemo določene skupne značilnosti v recepcijskem razvoju, kar med drugim pri učencih 2. in 3. razreda osnovne šole pomeni prehod iz egocentričnosti v odprtost domišljjskega (naivnega) sveta (Legvart, 2000). Tudi tukaj je vloga obeh (otroka in odraslega) zelo pomembna, saj gre za »senzibiliziranje bralca za domišljjsko, čustveno in čutno doživetje, z ustreznim deležem razmišljujočega opazovanja« (Kordigel Aberšek, 2008, str.15).

Leopold in Primož Suhodolčan, ki ju bodo srečali letošnji najmlajši tekmovalci za Cankarjevo priznanje, sta ustvarila pravo zakladnico vsega naštetega. Zato bodo učenci ob branju njunih "vzorcev" gotovo znali dodati še veliko svojih »spominskih slik« in poiskati svoje zaloge domišljjskih predstav, ki jim bodo pomagale pri razumevanju dogajanja v izbranih knjigah in pri poustvarjalnem izražanju.

Piko Dinozaver je leta 2011 doživel že tretji ponatis in je, za razliko od predhodnih izdaj, tiskan v tipografiji velikih tiskanih črk z dodanim didaktičnim instrumentarijem Vide Medved Udovič (Zbirka Knjiga pred noskom). Ilustracije Marjance Jemec Božič so z Benjaminovo pripovedjo nerazdružljiva celota, ki prijazno spodbuja ter usmerja dialog z mladimi bralci. Knjiga Leopolda Suhodolčana Piko Dinozaver je torej skupna za vse tekmovalce 2. in 3. razreda osnovne šole, ki se v šolskem letu 2012/2013 potegujejo za Cankarjevo priznanje.

Izbor druge knjige je vezan na književna dela Primoža Suhodolčana po izbiri šole oziroma mentorjev. Njegove zgodbe so »polne sproščenega humorja in mladostne radoživosti« (Kekec, september 2001). Prigode o Petru Nosu, »fantu z najbolj veselim, najbolj radovednim in najbolj potolčenim nosom na svetu« (prav tam, 2001) so izšle v šestih slikaniških knjigah. Živalski vrt Petra Nosa (1996) ali Peter Nos je še vedno vsemu kos (1996) in sta lahko dobra izbira med njimi.

Kar bi znalo zaznamovati letošnje branje pri najmlajših tekmovalcih, je **refleksija literarnega doživetja skozi bogat domišljjski svet otrok**. Branje in domišljjska produkcija sta druga od druge odvisni, kar pomeni, da je mogoče preko prve vplivati na drugo in obratno, kot pravi Metka

Kordigel Aberšek, in dodaja, da so učiteljeva prizadevanja in navodila pri delu z izbranim književnim besedilom domišljjski kaŕipot, ki naj usmerja otroško kreativnost.

Če bi naši učenci imeli veliko ŕeljjo, ki bi se jim lahko uresničila le v domišljiji – le katera bi to bila? Bi si izbrali dinozavra?

PREDLAGANE DEJAVNOSTI

Branje knjige Piko Dinozaver lahko usmerimo k različnim literarno-recepcijskim ciljem, namenjenim branju umetnostnih besedil in (po)ustvarjanju ob njih. Izberemo lahko naslednje:

- Učenci oblikujejo obzorje pričakovanj, ki izvirajo iz zunaj-literarne ali medbesedilne izkušnje.
- Učenci izražajo in primerjajo svoja doŕivetja, čustva, predstave in misli, ki se jim vzbudijo pri poslušanji, branju.
- Ugotavljajo razlike v doŕivljanju in razumevanju istega besedila in različnost na ravni opaŕanja sestavin besedila; ob ponovnem branju, poslušanju zaznavajo prej prezrte, preslišane sestavine.
- Poglablajo prvotno doŕivetje in razumevanje ter izražajo mnenje o besedilu.
- Besedilo primerjajo in vrednotijo.
- Učenci predstavljajo razloge, zakaj se jim kaj v knjiŕevnem besedilu zdi pomembno.
- Podatke o knjiŕevni osebi iz besedila dopolnijo s spoznanji iz vsakdanje izkušnje ter domišljjskimi predstavami.
- Izluščijo tiste motive za ravnanje knjiŕevne osebe, ki jih poznajo iz lastne izkušnje.
- Domišljjsko-čutno predstavo dogajalnega prostora in časa povezujejo s svojimi izkušnjami iz vsakdanjega sveta in drugih umetnostnih del.
- Sledijo zaporednemu toku dogodkov in povezujejo dogajanje s svojimi izkušnjami.
- Učenci tvorijo poustvarjalna besedila in jih predstavijo.

ŕolsko tekmovanje za Cankarjevo priznanje bo 6. 12. 2012. V pravilniku tekmovanja je zapisano, da se bralna zmoŕnost učencev vrednoti na podlagi njihovih **pisnih izdelkov**. Pričakovati je, da se učenci pri delu z mentorji sicer srečajo z različnimi metodami in oblikami razvijanja recepcijskih zmoŕnosti. Svoje bolj poglobljeno razmiŕljanje o prebranem pa znajo tekmovalci predstaviti tudi v »**ŕolskem spisu**«. Tvorjenje poustvarjalnega besedila torej med drugim pomeni spodbujanje zmoŕnosti učencev v rabi pisnega jezika in pisne strategije, na kar so mentorji praviloma v obdobju priprave na tekmovanje posebej pozorni.

Merila za vrednotenje zajemajo **razumevanje** (do 10 točk), **osebni odziv in njegova prepričljivost** (do 5 točk) ter **zgradbo besedila in jezikovno pravilnost** (do 5 točk).

Priprava na dejavnosti v razredu

Učenci naj imajo pred seboj slikanico, kar pomeni da jim je potrebno »zagotoviti dostop do slike in besede v njej in s tem zaznavanja obeh slikaniŕskih signalov hkrati« (Kordigel Aberšek, 2008, str. 355). To je mogoče s sodelovanjem v parih ob knjigi ali ob rabi sodobne računalniŕke tehnologije. Danes vemo, da odnos med sliko in besedo vpliva na različne vidike zgodbe v slikanici (prav tam), zato tega ne smemo prezreti.

Usmerjene dejavnosti na ...

... čas pred branjem

Motivacijo lahko oblikujemo na različne načine, najverjetneje pa bi želeli obuditi otroške skrite želje po hišnih ljubljencih. Kdo so in kako dobro jih poznajo? Katera imena bi jim dali?

V naslednjem koraku otroke povprašamo po (pričakovanih) odzivih ostalih družinskih članov in njihovih argumentih za ali proti njihovi ideji o hišnem ljubljencu.

V tretjem koraku motiviranja lahko z metodo tematskega asociograma, skozi delo v parih, opišejo, kaj vse bi se moralo (pri nekaterih se morda že je) spremeniti ob prihodu hišnega ljubljenca v družino. Bi morda bilo potrebno zjutraj vstati iz postelje bolj zgodaj? Kdo bi imel z njim največ dela? Kaj bi bili pripravljene storiti sami?

Lahko pa bi izkoristili medbesedilno izkušnjsko motivacijo, kjer smo ob prebiranju zgodb o Petru Nosu in njegovem živalskem vrtu spoznavali različne horizonte pričakovanj, ko v svet otrok vstopijo različne živali. Učenci bi lahko pripovedovali svoje zgodbe, opisovali svoje izkušnje in z upovedovanjem svojega domišljjskega sveta nabirali »na zalogo« ideje za poustvarjanje.

Morda pa je že sama ilustracija na naslovnici, z velikim rumenim dinozavrom in skupino razigranih otrok ob njem, dovolj velik motiv za raziskovanje lastnih predstav o literarnem besedilu in njegovih književnih junakih z naslovnice.

... med branjem

Zgodbo o Piku Dinozavru lahko učitelj najprej predstavi skozi pripoved, ob kateri si bodo učenci prvič ustvarili domišljjsko-čutne predstave književnih oseb, književnega prostora, svojo pozornost pa bodo usmerili na to, kaj se godi in kako se bo zgodba razpletla. Branje pa bi bilo v nadaljevanju smiselno organizirati po delih in ob tem premisliti o ključnih elementih notranje zgradbe besedila (književne osebe, književni prostor in čas, književno dogajanje), na katere bomo po potrebi opozorili bralce.

Interpretacijo lahko torej usmerjamo na dva načina, in sicer:

- sledimo književnemu dogajanju in iz prebranih delov besedila izbiramo besedne signale, ki se nam zdijo za potek zgodbe ključni, ali pa
- po prebranem celotnem besedilu povzamemo ključne elemente in se o njih pogovarjamo.

Učencu moramo ponuditi tudi dovolj časa za individualno branje, ki ni obremenjeno z nalogami, temveč je namenjeno intimnemu stiku z besedilom in oblikovanju lastnega odnosa do prebranega.

... po branju

Sprehod po mestu z ogromnim dinozavrom, privezanim na tanki rdeči vrvici, kot jo ima običajno soseda za svojega majhnega psa, zahteva od mladih bralcev veliko sposobnost domišljjskega spreminjanja vsakodnevnih predstav realnega sveta. Še zlasti, če ga pelje domov v stanovanje. Lahko bi kar rekli, da gre ob branju knjige za zahteven »domišljjski trening«. Če smo torej po branju knjige Leopolda Suhodolčana Piko dinozaver pri otrocih prebudili veselje do ustvarjanja lastnega domišljjskega sveta, smo kot učitelji lahko zadovoljni. Otrok si s pisanjem svoj domišljjski svet ureja po lastnih željah in svojih merilih in išče samosvoje ravnovesje med realnim in izmišljenim.

Zakladnica idej za poustvarjanje

Priprava na Cankarjevo tekmovanje je priložnost tudi za izmenjavo idej in izkušenj med mentorji. Zato vabim, da v ta namen izkoristimo spletno stran Zavoda za šolstvo.

- Priloge 1-5.

Viri za poglobljeno branje

Kordigel Aberšek, Metka. 2008. Didaktika mladinske književnosti. Ljubljana, Zavod republike Slovenije za šolstvo.

Saksida, Igor. 2008. Poti in razpotja didaktike književnosti. Mengeš, založba Izolit

Skupna izhodišča in priporočila za delo pri tekmovanju iz slovenščine za Cankarjevo priznanje (arhivi). Na: <http://www.zrss.si/default.asp?rub=2196>

Suhodolčan, L. 2011. Piko Dinozaver (zbirka Knjiga pred noskom). Ljubljana, Mladinska knjiga

Polona Legvart, OŠ bratov Polančičev Maribor